

ביאורים

37 - ד - אמונה אמיתית ושקרית

מהדורת אור עציון

לאחר שבארנו את מקור הספקות נבאר מהי האמונה. כאשר האדם נפגש עם דבר מסוים בעולם והוא מתבונן בו וחושב עליו עד שהוא מגיע למסקנה שהשכל מקבל אותה ושומר אותה עד שזדקק לה בבה העת, כמו שאמר שלמה: "חכמים יצפנו דעת, ופי אויל מחייתה קרובה" (משלי י, יד). רבנו בפירושו שם חיבר את הפסוק הזה עם הפסוק הבא - "הון עשיר קרית עוזו, מחייתת דלים רישם" והסביר אותם כך - "לשני פסוקים אלו שני עניינים, הראשון שראוי לחכם לשמור את חכמתו ולנצרה כמו ששומר העשיר את הונו, שאם לא ישמרנו יהיה כעני בלי הון, והשני שטבע החכמה לשגב את בעליה ולהגן עליו כמו שמגינים המבצר וההון על בעליהם, ואף יותר מכך". וכן כתוב באיוב (כב, כב): "קח נא מפיו תורה, ושים אמרוי בלבבך".

38 באמונה ישנן שתי פנים - אמת ושקר. האמונה האמתית היא כשאדם מכיר ויודע את העניין כמו שהוא - הדבר המרובה הוא מרובה והמועט מועט, השחור שחור והלבן לבן, המצוי מצוי והנעדר נעדר, ואילו האמונה השקרית היא כשהאדם לא יודע את העניין כמו שהוא, למשל הוא חושב שהמרובה הוא מועט והמועט מרובה, הלבן שחור והשחור לבן, המצוי נעדר והנעדר מצוי. כאן רומז רבנו למותכלמין, שכפי שנאמר בהקדמה לא קבלו את המציאות כמו שהיא וטענו שאי אפשר לסמוך על החושים, אלא אפילו דברים שקיימים בדמיון יכולים להיות במציאות, ולכן יכולים להיות למשל פיל בגודל כינה וכינה בגודל פיל. הרמב"ם מביא דברים אלו בכמה מקומות, ובעיקר במורה נבוכים חלק א פרק עג.

39 ישנו הבדל בין אדם חכם לטיפש - החכם מניח את הדברים האמיתיים כבסיס, ועל הבסיס הזה הוא בונה את דעותיו וחי על פי אותה אמת. אדם כזה אינו מדבר משהו אחד ומתנהג בצורה ההפוכה. הטיפש שם את דעותיו לבסיס, וחושב שהן אמיתיות, ולכן הוא עושה מה שלא צריך לעשות ואינו עושה מה שצריך לעשות, מיוחד מדבר שאין צורך לחשוש ממנו ובוטח בדבר שצריך לחשוש ממנו, כמו שנאמר במשלי (יד, טז): "חכם ירא וסר מרע, וכסיל מתעבר ובוטח". בפירושו לפסוק זה כתב רבנו כך: "ראשון הכסילים הוא אדם שסומך על ההקלה, שחבריו מקילים ולא אומרים לו כלום על התנהגותו הרעה, וחושב שכך יהיה גם עם ה', ויותר סכל ממנו הוא אדם שסומך על מקצת צדקותיו, ויותר סכל ממנו הוא אדם הסומך על רחמי ה', ויותר סכל ממנו מי שסומך על הכפירה - הוא חושב שאם הוא יכפור הוא יצא מתחת ידי ה', כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין סח): 'לא עבדו ישראל עבודה זרה אלא להתיר להם עריות'. על הסכל הראשון אמר הפסוק (ישעיה ל, י): 'דברו לנו חלקות, חזו מהתלות' - בפסוק זה הנביא מתלונן על ישראל שהם פונים לנביאי האמת ומבקשים מהם שלא יתנבאו מה שהם רואים, אלא יאמרו מה שהעם רוצה לשמוע, כמו נביאי הבעל. (מה הבעיה עם זה?) "על הסכל השני נאמר (ירמיה ז, ט-י): 'הגנב ורצוח ונאוף והשבע לשקר וקטר לבעל ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה אשר נקרא שמי עליו', זאת אומרת שאנשים חוטאים וחושבים שאם הם נמצאים בבית המקדש ה' ימחל להם. "ועל הסכל השלישי נאמר (תהלים עח, לה-לו): 'זיכרו כי אלוקים צורם ויפתוהו בפייהם וליבם לא נכון עימו, והוא רחום', ועל הסכל הרביעי נאמר (תהלים צד, ז): 'ויאמרו לא יראה יה... והחכם נשמר מכולם'".

37 - ד - וכיון שהשלמנו מה שרצינו לזכרו מענין השבושים והספקות, אנחנו צריכים לבאר מה היא האמונה. ונאמר כי היא ענין עולה בלב לכל דבר ידוע בתוכנה אשר הוא עליה, וכאשר תצא חמאת העיון³⁷ קבלנה השכל ויקיפנה ויכניסנה בלבבות ותמזג³⁸ בהם, ויהיה בהם האדם מאמין בענין אשר הגיע אליו, ויציניעהו לעת אחרת או לעתים, וכמו שאמר (שם י, ד): חכמים יצפנו דעת, וכמו שאמר (איוב כב, כב): קח נא מפיו תורה.

38 והאמונה על שני דרכים, אמת ושקר. והאמונה האמתית היא שידע הדבר כאשר הוא, הרב רב והמעט מעט, והלבן לבן והשחור שחור, והנמצא נמצא והנעדר נעדר. והאמונה השקרית היא שידע הדבר בהפך מה הוא, הרב מעט והמעט רב, והלבן שחור והשחור לבן, והנמצא נעדר והנעדר נמצא.³⁹ והחכם המושבח מי ששם אמתות הדברים שרש ומנהיג עליהם דעתו, ועם חקמתו בוטח אל המבטח בו⁴⁰, ונזהר ממה שצריך להזהר ממנו. והכסיל המגנה מי ששם דעתו⁴¹ לשרש, וחושב כי אמתות הדברים הולכות אחר דעתו, ועם סכלותו בוטח במה שצריך להזהר ממנו, ונזהר מהבטוח בו, וכאשר אמר החכם (משלי י, ט): חכם ירא וסר מרע וכסיל מתעבר ובוטח:

